

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/21049> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Laarman, Charlotte

Title: Oude onbekenden : het politieke en publieke debat over postkoloniale migranten, 1945-2005

Issue Date: 2013-06-27

Oude onbekenden

Het drukken van deze uitgave werd ondersteund door de Stichting Unger-Van Brerofonds

Historische Migratiestudies 4

Redactiecommissie:

Prof. dr. Leo Lucassen (Universiteit Leiden)

Dr. Peter Scholten (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Dr. Saskia Bonjour (Universiteit Leiden)

Prof.dr. Marlou Schrover (Universiteit Leiden)

Op het omslag: Mensen uit Suriname op weg naar Nederland (Eppo Doeve/Elseviers Magazine, 11-10-1975).

Deze dissertatie heeft geen eigen ISBN.

Het ISBN van de handelseditie is 978-90-8704-371-1.

© 2013 Charlotte Laarman & Uitgeverij Verloren BV
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum

Opmaak: Rombus, Hilversum

Omslagontwerp: Robert Koopman, Hilversum

Druk: Wilco, Amersfoort

Brochage: Van Strien, Dordrecht

No part of this publication may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Oude onbekenden

*Het politieke en publieke debat over postkoloniale migranten
in Nederland, 1945-2005*

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. C. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op 27 juni 2013 om 16.15

door

CHARLOTTE LAARMAN

Geboren te Leidschendam
in 1983

Promotor: Prof. dr. M. Schrover
Overige leden: Prof. dr. U. Bosma (IISG Amsterdam)
Prof. dr. C. Choenni (VU)
Prof. dr. G. Oostindie (Universiteit Leiden)

Voorwoord

Eind 2012 startte Omroep Max een actie op televisie voor arme ouderen in Surabaya: “een noodkreet uit Indonesië”. Er werd aandacht gevraagd voor de Indische Nederlanders die daar anno 2012 in grote armoede leefden.

Ze spreken Nederlands, hebben veelal een Nederlandse naam en houden van onze koningin. Maar juist om die redenen worden ze gediscrimineerd en vallen ze buiten de Indonesische maatschappij. Het gaat om zo'n 100 ouderen tussen de 65 en 95 jaar oud die verspreid over Surabaya wonen. Geen van deze ouderen heeft een pensioen. Geld voor eten, huisvesting of medicijnen is er daarom niet. [...] Winnie [Masius, 67 jaar] is alleen en woont in een hutje van drie bij drie meter, 1,70m hoog en zonder ramen. Omdat Winnie's ouders indertijd niet meer konden aantonen dat ze Nederlander waren, waren ze niet welkom in Nederland. Maar in Indonesië werden ze ook niet geaccepteerd. Ze werden gediscrimineerd omdat ze Nederlands spraken en zagezegd bij de vijand (Nederland) hoorden. Met als gevolg dat Winnie nergens naar school kon, nergens mocht werken en was veroordeeld tot de bedelstraf.¹

Toevallig zapte ik langs het programma en met verbazing heb ik gekeken. Het verhaal was vrijwel identiek aan het debat dat in de jaren vijftig en zestig werd gevoerd ten aanzien van de Indo's: zij verdienden onze steun want zij waren immers gevoelsmatig Nederlanders, of zij nu wel of niet de Nederlandse nationaliteit hadden. En Nederlanders hoorden niet in zulke erbarmelijke situaties te leven: in kleine hutjes, aan discriminatie ten prooi.

Dit programma is slechts één van de voorbeelden waaruit blijkt dat de discussie over de (overzeese) banden en verplichtingen van postkoloniaal Nederland ten aanzien van voormalig gekoloniseerden nog steeds actueel is. Dit proefschrift is het resultaat van mijn grote interesse in de koloniale geschiedenis van Nederland *en* van het huidige politieke en publieke debat over de plaats van deze groepen binnen 'de' Nederlandse natie.

Het feit dat dit proefschrift voor u ligt heb ik te danken aan zeer veel mensen die mij in brede of engere zin hebben gesteund en begeleid. Allereerst wil ik iedereen van de Leidse vakgroep geschiedenis en het Posthumus Instituut bedanken. Al in een vroeg stadium hebben zij mij tijdens voordrachten en bijeenkomsten de juiste vragen gesteld waardoor ik werd gedwongen de probleemstelling scherper te formuleren en na te denken over de theoretische inbedding van het onderzoek. De archiefmedewerkers van het Nationaal Archief en de medewerkers van de bibliotheek van het KITLV hebben mij wegwijs gemaakt in de kilometerslange archieven en grote aantallen publicaties over postkoloniale migrantengroepen. Frank Visser van het ministerie van

Algemene Zaken stuurde mij enorme pakken kopieën van krantenknipsels zodat ik die thuis of op mijn werk in Leiden kon inzien. Zo'n service heb ik niet eerder meegemaakt! Student-assistent Daan Loeff wil ik bedanken voor het verzamelen van een groot deel van de niet-gedigitaliseerde krantenartikelen.

In het bijzonder wil ik mijn directe collega's Corrie van Eijl, Nadia Bouras en Tycho Walaardt bedanken. Hun kritische vragen en expertise hebben dit proefschrift alleen maar beter gemaakt. De gezellige gesprekken tijdens de lunch of op congressen in het buitenland gaven de nodige ontspanning.

Er zijn een aantal mensen die commentaar hebben gegeven. Zij hebben mij behoord voor onvolledigheid en slordige fouten. In het bijzonder wil ik Saskia Bonjour en Fridus Steijlen bedanken voor hun commentaar in de eindfase. Fridus, je hebt er ontzettend veel tijd in gestoken om alles nauwgezet door te lezen en van commentaar te voorzien. Alle opmerkingen zijn zeer ter harte genomen. Last but not least wil ik mijn promotor Marlou Schrover bedanken. Jouw positiviteit en enthousiasme voor het vak hebben mij steeds gestimuleerd door te zetten en je kritische vragen hebben mij geholpen boven het bronnenmateriaal uit te stijgen.

Tenslotte wil ik mijn familie, schoonfamilie en vrienden bedanken. Zij hebben mij alleen al in praktische zin in staat gesteld dit proefschrift te schrijven door voor mijn twee zoontjes te zorgen. Belangrijker nog was het feit dat ik af en toe mijn hart kon luchten. Als zij mij voorzichtig de vraag stelden: 'Hoe gaat het nu met je proefschrift?', volgde er vaak een langer antwoord dan verwacht maar zij luisterden altijd geduldig. Mijn man wil ik bedanken voor zijn oneindige steun en liefde.

Dit proefschrift heeft ook in het teken gestaan van de geboorte van onze twee zoons. Veel collega's vroegen netjes en voorzichtig of dat wel allemaal kon; twee zwangerschappen en een proefschrift schrijven. Zoals elke werkende moeder ervaart, is het niet altijd makkelijk zorg voor het gezin en werk te combineren. Het feit dat dit proefschrift er nu ligt, laat zien dat moederschap en een promotietraject wel degelijk te combineren zijn. Ik wil mijn zoontjes heel erg bedanken voor hun lieve lachjes, vrolijkheid en geduld. Heel wat pagina's zijn geschreven terwijl zij lief rond of onder de keukentafel speelden waaraan ik zat te werken. Ik had het niet anders gewild!

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Index van tabellen	9
Lijst van afkortingen	10
1 Inleiding	13
Historiografie	17
Theorie	19
Bronnen en methode	23
Opbouw	31
2 Nederlands-Indië	32
Achtergrond	32
<i>De Molukkers</i>	33
<i>Het juridische en raciale onderscheid en nationaliteitsregelingen</i>	34
Beelden en retorieken in de laatkoloniale periode, 1870-1945	36
<i>Gemengde huwelijken</i>	46
<i>Molukkers</i>	50
Het einde van Nederlands-Indië	51
Conclusie	52
3 Indische Nederlanders	54
Achtergrond	54
Toelating	59
1952-1957. <i>Oosterse en Westerse Nederlanders</i>	60
<i>Het spijtoptantendebat</i>	65
Jeugdoorlog om Haagse meisjes	91
Conclusie	98
4 Molukkers	101
Achtergrond	101
De migratie van Molukkers, 1950-1951	106
<i>Vóór migratie: steun aan de Molukkers in Indonesië en de RMS?</i>	106
<i>Migratie naar Nederland: de ‘slechtst denkbare oplossing’</i>	109
Botsingen tussen Nederlanders en Molukkers	116

<i>Kapingen</i>	123
Conclusie	137
5 De kolonie Suriname, 1621-1970	140
Achtergrond	140
<i>De bevolking van Suriname</i>	140
<i>Nationaliteit</i>	144
Beeld van de Surinamers, 1880-1970	145
Discoursten aanzien van Surinamers in Nederland tot 1970	149
<i>Jaren dertig en veertig: jazzmusici en zeelieden</i>	150
<i>Jaren zestig: arbeiders en verpleegsters</i>	153
Conclusie	156
6 Migratie uit Suriname	158
Achtergrond	158
Het debat rondom toelatingsregelingen voor (voormalige) staatsburgers uit Suriname	161
Discursief burgerschap en acceptatie als deel van de Nederlandse natie	177
<i>Jaren zeventig: criminalisering</i>	178
<i>Afro-Surinamers: het slavernijverleden</i>	182
<i>Hindostanen: onzichtbaarheid</i>	190
Conclusie	193
7 Migratie uit de Antillen	195
Achtergrond	196
<i>Staatkundige verhoudingen</i>	198
Debatten over de migratie van Antilliaanse Nederlanders in Nederland tot 1990	199
<i>Het debat over Antilliaanse migratie, 1972-1979</i>	202
Het debat in de jaren negentig	205
<i>Het belang van het slavernijverleden vanaf de jaren negentig</i>	211
Conclusie	215
8 Conclusie. Oude Onbekenden?	218
Theoretische bijdrage	219
Postkoloniale groepen in Nederland	221
English summary	230
Noten	233
Belangrijkste geraadpleegde bronnen	270
Bibliografie	272
Register van personen en zaken	290
Curriculum Vitae	295

Index van tabellen

Tabel 1	Factoren die de discursieve ruimte beïnvloeden	23
Tabel 2	Handelingen Eerste en Tweede Kamer over Indische Nederlanders, 1870-1940	41
Tabel 3	Nederlandse kranten over Indische Nederlanders, 1870-1940	42
Tabel 4	Krantenartikelen over spijtoptanten en Maatschappelijke Nederlanders 1960-1966	72
Tabel 5	Terminologie Indische Nederlanders, 1959-1964	76
Tabel 6	Metaforen over Indische Nederlanders in kranten, 1949-1964	80
Tabel 7	Krantenartikelen en Televisie-uitzendingen	104
Tabel 8	Terminologie december 1950- maart 1951	110
Tabel 9	Metaforen in debatten over de toelating van Surinamers, 1972-1980	170
Tabel 10	Terminologie media- en Kamerdebatten 1972-1980	173
Tabel 11	Argumenten in media en handelingen, 1972-1980	173
Tabel 12	Antillianen in de Nederlandse pers, 1995-1999	207
Tabel 13	Voorbeelden van de mobiliteitsmetafoor in de Nederlandse pers en Kamerdebatten, 1995-1999	208
Tabel 14	Oorlogsmetafoor Nederlandse pers	209
Tabel 15	Factoren die discursieve ruimte bepalen	220
Tabel 16	Schema ingevuld	220

Lijst van afkortingen

ARP	Anti-Revolutionaire Partij
BVD	Binnenlandse Veiligheidsdienst
BW	Burgerlijk Wetboek
CAVI	Commissie voor Aangelegenheden van Indonesië
CAZ	Commissariaat Ambonezenzorg
CB	Centraal Bureau Opvang Rijksgenoten
CCKP	Centraal Comité van Kerkelijk en Particulier Initiatief voor Sociale Zorg ten behoeve van Grepatrieerden
CHU	Christelijk-Historische Unie
CPN	Communistische Partij van Nederland
CRM	Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (ministerie)
CBVUR	Centraal Bureau Uitvoering Vestigingsbeleid Rijksgenoten
DS'70	Democratisch Socialisten '70
EBG	Evangelische Broedergemeente
HBS	hogere burgerschool
HEK	Handelingen Eerste Kamer
HTK	Handelingen Tweede Kamer
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
ISOS	Interdepartementale Stuurgroep Onafhankelijkheid Suriname
LPF	Lijst Pim Fortuyn
KabSNA	Kabinet voor Surinaamse en Nederlands-Antilliaanse zaken
KNIL	Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger
KPN	Katholiek Nationale Partij
KVP	Katholieke Volkspartij
MICOS	Ministeriële Commissie Onafhankelijkheid Suriname
NASSI	Nationale Actie Steunt Spijtoptanten Indonesië
NCRV	Nederlandse Christelijke Radio Vereniging
NIPO	Nederlands Instituut voor Publieke Opinie
NPS	Nationale Partij Suriname
NVV	Nederlands Verbond van Vakverenigingen
PPR	Politieke Partij Radikalen
PSP	Pacifistisch Socialistische Partij
PSV	Progressieve Surinaamse Volkspartij
PvdA	Partij van de Arbeid
RMS	Republik Maluku Selatan
RVD	Rijksvoorlichtingsdienst
SDAP	Sociaal-Democratische Arbeiderspartij

SGP	Staatkundig Gereformeerde Partij
VARA	Vereniging Arbeiders Radio Amateurs
VHP	Verenigde Hindoestaanse Partij, vanaf 1966 Vatan Hitkari Party, vanaf 1973 Vooruitstrevende Hervormings Partij
VOC	Vereenigde Oostindische Compagnie
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
WIC	West-Indische Compagnie

